

8. Фромм Э. Психологизм и этика. – М., 1993.
9. Reich R. V. Dieneue Weltwirtschaft. – Berlin, 1993.
10. Ортега-и-Гассет Х. Философия. Эстетика. Культура. – М., 1993.
11. Masuda Y. Managing in the information society: Releasing synergy Japanese style. - Oxford; Cambridge, 1990.
12. Розин В.М. К различию техники и технологии. Материалы международной конференции: «Высокие технологии: влияние на гуманитарную и социальную сферы», 1998. - <http://www.philosophy.ru/iphras/Library/tech/vysok.html>.
13. Рейман Л. Д. Информационное общество и роль телекоммуникаций в его становлении // Вопросы философии -2001. - № 3.
14. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. М., 2001.
15. Гидденс Э. Последствия модернити // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М., 1999.
16. Brzezinski Zb. Between Two Ages. – New York, 1970.

В.О. СКВОРЕЦЬ

ДЕТЕРМІНАНТИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Перед українським народом стоїть проблема вибору шляху розвитку суспільства і держави. Стурбовані системною кризою українського суспільства науковці і політики наголошують на необхідності створення довгострокової стратегії модернізації і оновлення України [1, с. 7], стратегії науково-технологічного розвитку України [20, с. 10], національної моделі економічного розвитку України [14, с. 17], концепції загальнонаціонального розвитку [10, с. 2]. М. Павловський навіть розробив стратегію розвитку українського суспільства [13], а всеукраїнський громадський рух “Віче України” підготував План Розвитку Країни [3]. На нашу думку, ключовою проблемою системної кризи і кризи управління в сучасній Україні виступає ігнорування впливу такого чинника суспільного життя як розвиток громадянського суспільства.

Мета цієї статті полягає у спробі на підставі аналізу змін потенціалу українського соціуму, що обумовлені взаємодією суспільно-політичних сил, визначити детермінанти оптимізації розвитку громадянського суспільства в Україні.

Обговорення окресленої проблеми потребує визначитися щодо розуміння сутності поняття “громадянське суспільство”. В соціальній філософії склалися дві традиції уявлень про громадянське суспільство – аристотелівська і боденівська. Представники аристотелівської традиції (Г. Гегель, Дж. Александер, Е. Арато і Дж. Коген, К.С. Гаджієв, Е. Геллнер, І.К. Калінін, А. Карась, Джон Кін, А. Колодій, І.І. Кравченко, Ю.М. Резник, В. Степаненко, В.Г. Хорос) пов’язують існування громадянського суспільства із демократією, вважають, що громадянське суспільство з’являється в період Нового часу, а демократична держава є творцем громадянського суспільства. В моделях сучасних представників цієї традиції громадянське суспільство, як правило, розглядається як ідеально-типова категорія. Ідеалізація громадянського суспільства закриває шлях до дослідження цього явища як реальності соціального світу, бо навіть не дозволяє виявити зв’язок між його генезою і сутністю. Представники боденівської традиції уявлень про громадянське суспільство (Ж.-Ж. Руссо, К. Маркс і Ф. Енгельс, Л.С. Мамут, В.А. Моргун, А.В. Одинцова, Ю.В. Павленко, В.І. Шинкарук) пов’язують це явище з існуванням будь-якої держави, а тому громадянське суспільство постає разом із появою держави і виступає творцем держави [16, с. 168].

Перспективною методологічною основою подальшого дослідження громадянського суспільства видаються досягнення моделей боденівської традиції, що можуть бути далі розвинуті в руслі матеріалістичної діалектики і синергетики. На нашу думку, громадянське суспільство – це форма суспільної самоорганізації, що відображає сферу недержавних приватних відносин, обумовлених взаємодією індивідуальних і колективних потреб та інтересів, які детермінуються реалізацією свободи особистості та здійснюють вирішальний

вплив на формування суспільних відносин і соціальних цінностей [17, с. 198]. Це поняття спирається на такі основні ознаки громадянського суспільства: 1) Форма самоорганізації суспільних відносин. 2) Сфера недержавних приватних відносин. 3) Джерелом розвитку цієї сфери виступає взаємодія індивідуальних і колективних потреб та інтересів. 4) Сфера реалізації свободи особистості. 5) Сфера формування суспільних відносин. 6) Сфера формування соціальних цінностей. 7) Сфера формування особистості людини.

Ці ознаки характеризують ту реальність, що органічно поєднує в цілісність такі чинники як особистість, свобода, інтереси, потреби, суспільні відносини, соціальні цінності. Ця цілісність не є тотожною соціуму або суспільству, бо на кожному етапі розвитку людства, в кожній країні або місцевості в певний час вона має свою специфіку, свій конкретно-історичний колорит. Тому вказані чинники виступають лише як об'єктивні чинники детермінації громадянського суспільства, але є ще суб'єктивні чинники детермінації – конкретні особистості з їхніми потребами та інтересами, особистості, які прагнуть реалізувати свою власну свободу, особистості, які вступають між собою у відносини, а значить, і формують суспільні відносини і соціальні цінності, що об'єднують людей у соціальні організми. В цій моделі різні колективи, соціальні організми виступають елементами громадянського суспільства. Відмінність громадянського суспільства і соціуму полягає в тому, що громадянське суспільство уособлює лише “модус недержавного буття”, тобто сферу недержавних приватних відносин, а соціум поєднує в собі як “модус державного буття”, так і “модус недержавного буття”. Тобто соціум є соціальною реальністю, що складається з двох взаємопов'язаних, взаємодіючих і взаємодетермінуючих реальностей – громадянського суспільства і держави [18, с. 226].

Означене місце громадянського суспільства в системі відносин між соціумом і державою вказує на взаємозв'язок між розвитком громадянського суспільства, держави і соціуму. Як нам уявляється, саме цей взаємозв'язок визначає розвиток потенціалу соціуму. Трансформація українського суспільства супроводжувалася процесом взаємодії суспільної дезорганізації (відмирання старих структур) та суспільної самоорганізації (утворення нових структур). Як наслідок цього процесу спостерігаємо, з одного боку, паростки нових явищ і форм суспільного життя, а з другого боку, катастрофічне руйнування потенціалу українського соціуму.

Потенціал (від лат. *potentia* - сила) - джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-якого завдання, досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній галузі [19, с. 1046]. Під терміном “потенціал українського соціуму” слід розуміти сукупність людського, економічного, промислового, аграрного, науково-технічного, освітнього, духовного, культурного, інтелектуального, військового потенціалу українського народу.

Те, що владна верхівка вчинила з економічним потенціалом України справедливо названо злочином проти українського народу. За оцінкою М. Павловського, за роки псевдореформ Л. Кучми Україна втратила економічного потенціалу майже в два рази більше, ніж за роки Другої світової війни. Тоді було його втрачено 40 відсотків, а нині, в мирний час, більш як 75 відсотків. Якщо машинобудування скоротилось у 3 рази, легка промисловість у 8 разів, то електронна галузь – основа високих технологій і технологічного лідерства – більше, ніж у 100 разів. Щодо сільського господарства, то якщо на початку реформ Україна була європейським лідером з виробництва на душу населення основних продуктів харчування, то в 2003 році було відтворено умови голодомору 1933 року. Українське зерно вивезли за кордон, а держава залишилася без свого хліба. Сільське господарство відкинуто назад майже на століття [12, с. 8].

Оцінюючи ліберальні реформи як згубні для українського народу, В. Сіренко вказує на причини і наслідки системної кризи в Україні. Останнє десятиліття Україна живе, надаючи пріоритет ідеології панування приватної власності. Приватизація стала основним предметом турботи влади. І результат не забарився. За багатьма показниками виробництва Україну відкинуто в її розвитку на 20-30, а то й на 100 років назад [15, с. 4].

Величезних втрат від ліберальних реформ зазнав людський потенціал України. В

доповіді Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Н. Карпачової відзначається, що бідність породила глибоку демографічну кризу. За останні 13 років населення країни зменшилося на 5 млн., що наближається до втрат під час Другої світової війни і має розглядатися як реальна загроза національній безпеці нашої держави. Крім того, злидні і безробіття спонукають від 5 до 7 млн. наших співвітчизників шукати кращої долі за межами країни [4, с. 6].

Значний науково-технічний потенціал України за останні 10 років зазнав руйнації. Загальна кількість працівників наукових організацій, за офіційною статистикою, скоротилася у 2,3 разу, зокрема докторів і кандидатів наук – у 2,5 разу, продовжують згортати наукові розробки з багатьох напрямів. Великої шкоди науково-технічному потенціалу України завдала помилково прийнята на старті економічних реформ модель ринкової трансформації. Взявши за зразок стандарти країн, що розвиваються, Україна фактично стала на шлях науково-технологічного регресу [7, с. 10]. Про втрати інтелектуального потенціалу України нагадує М. Дробноход, який засвідчує, що близько 6 тисяч українських докторів і кандидатів наук емігрували за кордон, зокрема до США, Росії, Ізраїлю, Німеччини. До цього треба додати більше 90 тисяч спеціалістів з вищою освітою, які щорічно виїждять за межі України на заробітки [9, с. 20].

За розрахунками В. Мунтіяна, скорочення військового потенціалу України шляхом відмови від ядерної зброї виявляється теж завдало величезних економічних втрат. Україна отримала за весь період ядерного роззброєння від Російської Федерації у вигляді ядерних твелів для ядерних реакторів і витрат на зберігання ядерних відходів на суму понад мільярд доларів США (за бартерною схемою взаєморозрахунків). Спочатку Україна передала ядерні боєзаряди, оперативну і тактичну ядерну зброю із двомісячним випередженням встановленого терміну. До Російської Федерації було вивезено 3905 сучасних тактичних ядерних ракет. Якщо навіть оцінити за мінімальною ціною – 1 млн. дол. США – за ракету, то мали б отримати 4 млрд. дол. США, але реально не отримали жодного долара. І всі чомусь про це забули, а ведуть мову лише про стратегічні ядерні озброєння [11, с. 17]. Ось приклад безвідповідального відношення державних діячів до економічного потенціалу України та захисту національних інтересів.

Проблема реалізації потенціалу українського народу видається ключовою, оскільки в ній переплелися всі основні протиріччя розвитку українського соціуму, що відображені у взаємодії елементів громадянського суспільства з органами державної влади. Не випадково такі вчені як М. Павловський та О. Білорус розглядають стан економічного потенціалу України як системоутворюючий чинник. Вони зазначають, що вісімдесят відсотків реального економічного потенціалу України захопили 20 “сімей”-кланів, а для 50 млн. населення залишили решту 20 відсотків. Країна має сьогодні найгірший в Європі стандарт життя. Відношення прибутків 10 відсотків найбагатшого населення до такої ж кількості найбідніших становить 30:1, а в Європі 5-7:1. Тіньова економіка (в якій знаходиться 60 відсотків коштів) породжує корупцію та злочинність [2, с.4].

Наведені відомими вченими і політиками оцінки тенденцій розвитку українського соціуму відображають тривогу за майбутнє українського народу і свідчать, що в теперішній ситуації недостатньо лише констатувати катастрофічні наслідки суспільної трансформації, необхідно розкривати їхню сутність, виявляти причини, вести пошуки виходу із системної кризи. Потенціал соціуму уявляється як сума потенціалів всіх соціальних організмів за наявності певних природних ресурсів. В свою чергу, сума потенціалів всіх соціальних організмів соціуму слід розглядати як сума потенціалів всіх членів соціуму, що реалізуються для досягнення певних цілей, примножуючись організаційно-технологічними умовами і використанням природних ресурсів. Таке уявлення про структуру потенціалу соціуму видається правомірним з наступних підстав: 1) воно відображає структуру основного соціального зв'язку “людина – соціальний організм (колектив) – соціум”; 2) воно представляє потенціал соціуму як суперечливу єдність в якій будь-яка людина і будь-який соціальний організм може проявляти не тільки свої позитивні властивості, але й негативні; 3) в ринковому середовищі як окремі особи, так і соціальні організми виступають як конкуруючі

між собою суб'єкти; 4) діючі соціальні організми виступають реальними елементами громадянського суспільства; 5) соціальні організми, реалізуючи свої потреби та інтереси, взаємодіють з державою, органами державної влади, державними службовцями.

Які ж причини такої небаченої в мирний час системної кризи соціуму, що охопила сучасну Україну? Що привело українське суспільство до такої катастрофи?

Будь-який конкретний стан соціуму постає як результат складної взаємодії певних суспільно-політичних сил, які завжди прагнуть якомога повніше задовольнити свої потреби та інтереси. Саме аналіз діяльності провідних суспільно-політичних сил, соціальних суб'єктів, які, прагнучи реалізувати свої цілі, досягли певних успіхів у забезпеченні своїх потреб та інтересів, дозволить визначити соціальні пружини, що визначили напрямок руху соціуму.

Політика приватизації державного майна відображала перш за все інтереси політичної, адміністративної і господарської верхівки України. Це був найпростіший і найлегший шлях до головної мети – зберегти в своїх руках владу і заволодіти державним майном. Керівники заводів, фабрик, колгоспів, радгоспів та інших підприємств, заручившись підтримкою владної верхівки районного, обласного чи державного рівня, спрямували свої зусилля на занепад цих підприємств з метою доведення їх до банкрутства і привласнення за безцінь їхнього майна. В питанні визначення напрямку розвитку господарських суб'єктів співпали інтереси господарської верхівки (“червоних директорів”) і державної бюрократії.

Процес суспільної дезорганізації виробництва набув таких масштабів, що в Україні не знайшлося ні політичних, ні суспільних сил, здатних протистояти руйнації економічного потенціалу соціуму. До початку реформ майже в кожному районному центрі Наддніпрянської України діяло хоч одне велике підприємство на якому працювало від 1 тисячі до 5 тисяч працівників. На кінець панування режиму Л. Кучми майже всі вони збанкрутіли і зупинилися. Робітники і службовці цих підприємств через багатомісячну затримку виплати зарплати змушені були кинути свою роботу та шукати інші види занять і джерела одержання доходів.

Дуже влучно охарактеризував значення і наслідки такої промислової політики М. Павловський: “Реформи, які перетворили два з половиною мільйона інженерів, вчителів, шахтарів, військовослужбовців, професорів у “човників” і посередників, - це основа не злагоди, а злиднів і безнадії в Україні, бо кожен з цих двох з половиною мільйонів підтримує в середньому три робочих місця на Заході і відповідно нищить три робочих місця в Україні” [13, с. 17].

Інший аспект цієї політики полягає в тому, що були знищені сотні трудових колективів, які об'єднували до кількох тисяч працівників. Це були впливові елементи громадянського суспільства і владна верхівка просто не могла з ними не рахуватись. Правляча верхівка ніколи не забувала про страйк шахтарів Донбасу влітку 1993 року, що змусив політичне керівництво країни піти на дострокові вибори Верховної Ради України і Президента України, які привели до зміни влади. Промислова і соціальна політика держави завдала нищівного удару по трудових колективах, по самій організованості, згуртованості та солідарності робітничого класу. Практично не знайшлося керівників трудових колективів, профспілкових лідерів, громадських діячів, політиків, які б змогли протистояти процесам деградації виробництва та деіндустріалізації, розкраданню промислового обладнання та дезорганізації трудових колективів. Самосвідомість робітників виявилася невисокою, досвіду боротьби за свої права та законні інтереси не було.

Руйнування промислового потенціалу знизило конкурентоздатність українських товаровиробників. За даними науковців на 2002 рік, наслідком такої промислової політики стало переміщення України на місце в другій сотні серед країн світу за індексом людського розвитку (враховується доход на душу населення, тривалість життя і рівень освіти) і зайняте 53-є місце із 53 (наявних в моніторингу) за конкурентоздатністю виробленої продукції [9, с. 20].

Політика захисту національного товаровиробника, за оцінкою В. Череваня, не може бути результативною без забезпечення економічної свободи товаровиробника. Відповідно до звіту Світового економічного форуму про конкурентоспроможність різних країн, з індексу економічної свободи Україна займає 132-гу позицію із 156-ти. А індекс економічної свободи

містить у собі десять показників – з торгової політики, податкового режиму, урядового втручання, кредитно-грошової політики, іноземних інвестицій, банків, цін, зарплати, захисту прав власності, регулятивної політики, тіньової економіки. Це ті показники, що мають бути під контролем уряду. Їх потрібно насамперед витягувати, при цьому старанно уникаючи адміністративних підходів [14, с. 17]. Низька конкурентоспроможність українських товаровиробників значною мірою обумовлена негативним впливом державної бюрократії.

Аналізуючи політичну модернізацію в Україні, О. Додонов відзначає таку її рису як вияв правлячими колами снобізму, аморальності і непослідовності в проведенні реформ. Кількість чиновників в Україні зростає всупереч президентським указам про їх скорочення. Якщо в 1991 р. нараховувалась 231 тисяча державних чиновників, то 2000 р. – більше 700 тисяч, тобто в 3 рази більше. Видатки на утримання держчиновників уже в 2000 р. досягли 2,6 млрд. грн. [8, с. 8].

Соціально-економічні зміни в Україні періоду незалежності вказують на невідповідність ролі та місця української держбюрократії тим змінам, що відбулися в соціумі. За цей період близько 80 відсотків державного майна приватизовано, тобто функції господарського управління майном скоротилися в 5 разів, чисельність держбюрократії виросла в 3 рази, соціально-економічне становище українського народу не поліпшилося, а в кілька разів погіршилося. Отже, ефективність роботи держбюрократії знизилася щонайменше в 15 разів. Наслідком цих негативних процесів стало постійне і стійке зростання конфліктів громадян, підприємців, фермерів, трудових колективів, соціальних суб'єктів та інших елементів громадянського суспільства з органами державної влади та чиновниками.

Зміни, що відбулися з державною бюрократією в незалежній Україні (зростання чисельності, корумпованості, зрощення з тіньовим капіталом, паразитичне існування) свідчать, що вона адаптувалася до нових умов існування, не зазнавши корінних змін в своєму складі, методах діяльності, менталітеті, а тому дуже часто не тільки заважає розвитку підприємництва, але й створює перепони для розвитку інших сфер суспільного життя. Контраст між наслідками змін потенціалу українського соціуму і змін у становищі держбюрократії засвідчує, що державна бюрократія перетворюється на головний фактор гальмування суспільного розвитку.

Перед нами наочно постає нездатність української держбюрократії вирішувати суспільні проблеми, ефективно управляти суспільством, нести відповідальність за свою діяльність перед народом України. Подальше збереження в існуючому вигляді застарілої, корумпованої, безвідповідальної, паразитичної держбюрократії в умовах розвитку ринкових відносин і формування нової соціальної структури суспільства загрожує самим основам національної безпеки України. Три революції початку ХХ століття в Російській імперії своїм походженням значною мірою можуть завдячувати тогочасній держбюрократії, яка теж характеризувалася бездіяльністю у вирішенні назрілих соціальних проблем, корумпованістю, паразитизмом і безвідповідальністю. Громадянське суспільство представлене робітничим, селянським, соціалістичним, ліберально-демократичним рухом, національно-визвольною боротьбою поневолених народів роздавило тогочасну держбюрократію і знищило існуючу державність, створивши відповідні нові структури. “Помаранчева революція” пролунала для теперішньої держбюрократії першим дзвоном. Чи почула вона його?

В питанні відносин між народом і владою варто прислухатись до застережень В. Воловика, який наголошує, що поява приватної власності на знаряддя і засоби виробництва в нашому сучасному українському суспільстві, яке перебуває на стадії трансформації, сформувало і можливість класової боротьби. Сьогодні вона реалізується у формі страйків, пікетувань та іншого виду протестів окремих загонів трудящих, які носять стихійний характер і зводяться в основному до економічних вимог. Подальший хід її розвитку буде залежати, з одного боку, від того, як буде протікати перетворення “класів в собі” в “класи для себе”, а з другого, - від того, наскільки кваліфікованою буде управлінська діяльність державної влади, її структур на місцях, наскільки вдасться забезпечити вихід українського суспільства з кризи та його поступальний розвиток [6, с. 13].

Наведений прогноз вченого, що заснований на діалектичному підході до аналізу

проблем суспільної взаємодії, повністю підтвердився подіями наступних трьох років, що характеризувалися наростанням суспільних суперечностей і продовженням деградації держбюрократії, обумовили розкол соціуму і жорстке протистояння різних суспільно-політичних сил в період “помаранчевої революції”.

Всі означені проблеми і суперечності суспільного розвитку певною мірою фокусуються на долі кожного жителя України і формують його відношення до соціального світу, держави, соціальних організацій, що виступають елементами громадянського суспільства.

Трансформація сучасного українського суспільства характеризується наступними основними суперечностями у системі відносин “особа – соціум”. В економічній сфері основне *протиріччя між особою і власністю* характеризується відстороненням переважної більшості громадян від засобів виробництва і результатів своєї праці. В політичній сфері основним є *протиріччя між особою і державою*. Це протиріччя характеризується відчуженням більшості громадян від реального постійного впливу на державну владу, відсутністю громадського контролю за державною владою. В соціальній сфері основним є *протиріччя між особою і суб'єктами суспільного життя*, яке детермінується нездатністю більшості громадян забезпечити собі гідне життя в умовах сучасної України. Головним протиріччям духовної сфери є *протиріччя між особою, яка є носієм традиційних цінностей, і новими цінностями* (такими як права людини, верховенство закону, правова держава, громадянське суспільство), які необхідні для досягнення життєвого успіху в сучасній Україні.

Наведений аналіз змін потенціалу українського суспільства та взаємодії провідних суспільно-політичних сил засвідчує, що без створення оптимальних умов для подальшого розвитку громадянського суспільства неможливе не тільки подолання системної кризи, але й зберігання загроза руйнування української державності. Наведений аналіз дає підстави визначити *основні детермінанти оптимізації розвитку громадянського суспільства в Україні*.

Найважливіша детермінанта - *розвиток потенціалу особи* - потребує подолання відчуження людини від влади, власності, засобів соціалізації і нових духовних цінностей, яке характерне для сучасного українського соціуму. Якщо правляча верхівка України виявиться неспроможною оптимізувати умови розвитку потенціалу кожної людини і не спрямує розвиток соціальних організацій на примноження потенціалу соціуму, вже найближчим часом державна влада матиме надзвичайно складні проблеми протистояння з громадянським суспільством. Така ситуація вже багато разів виникала і повторювалася у світовій історії. Процес виникнення і розвитку колективностей, які є елементами громадянського суспільства, формування ними суспільних відносин і соціальних цінностей є процесом невідворотнім і закономірним. Світова історія дає дуже багато прикладів загибелі держав внаслідок гострого конфлікту з громадянським суспільством. В цьому питанні альтернатив небагато: або державний апарат адаптується до потреб розвитку соціуму або гине, затягування процесу лише посилює вагу наслідків. Згадаймо Російську імперію в період з лютого по жовтень 1917 року, коли владна верхівка не тільки відклала вирішення невідкладних проблем, але й затягувала проведення виборів до Установчих зборів, прийняття конституції, визначення державного устрою нової Росії, що значною мірою сприяло приходу до влади більшовиків і спалаху багаторічної громадянської війни.

Друга детермінанта – *створення умов для реалізації позитивного потенціалу кожного елемента громадянського суспільства* (кожного колективу чи соціального організму) - потребує усунення перепон з боку держапарату, який паразитує на труднощах суспільства. В Україні давно назріла необхідність проведення політичної і адміністративної реформи з метою подолання відчуження людини від влади. За зразок треба взяти моделі відносин “особа – держава”, що утвердилися в країнах Заходу, де реально діючі цінності – права людини, рівність людей перед законом, верховенство закону, громадянське суспільство, правова держава – служать меті створення умов розвитку потенціалу кожної людини, кожного соціального організму і всього соціуму.

Третя детермінанта - *гармонізація відносин елементів громадянського суспільства з держбюрократією*. Альтернативою теперішньому корумпованому держапарату може стати лише оновлений на засадах відповідальності перед народом держапарат. Така

відповідальність з'явиться після введення виборності перших посадових осіб адміністративно-територіальних одиниць. Відповідальність чиновників перед громадою, а не перед вищими за рангом чиновниками, буде постійно створювати дух змагальності і конкуренції у розвитку потенціалу кожної особи і кожного колективу. Оновлення держапарату потребує відмови від старих принципів його формування (належність до номенклатури, особиста відданість начальнику, створення "теплих місць" для родичів, кругова порука та інших), розробки і реалізації нової кадрової політики. Охоплює жах від роздумів над наслідками сваволі чиновників щодо потенціалу українського соціуму і тим привілейованим статусом державного службовця, якого більшість з них незаслужено удостоєні. Нова кадрова політика має бути заснована на засадах конкурсного відбору на посади державних службовців, враховувати результати роботи конкурсанта на попередніх посадах, а також узгоджуватися з громадською думкою, особливо колективів наукових і навчальних закладів. Лідери громадських організацій отримують доступ до державної служби і сприятимуть зміцненню позитивного потенціалу держапарату. Необхідно розробити і законодавчо затвердити критерії оцінки роботи держапарату, в основу яких покласти вирішення конкретних справ, що сприяють реалізації потенціалу людини, трудового колективу, іншого соціального організму. Прямим обов'язком органів державної влади має стати підтримка позитивних громадських ініціатив, таких як бізнес-проекти, наукові, творчі, соціальні, екологічні та інші проекти громадян і колективів.

Четверта детермінанта – *інформаційна підтримка громадських ініціатив через ЗМІ* – не тільки підвищує рівень громадянської культури, але й сприяє використанню позитивного досвіду діяльності громадських організацій та їх лідерів.

П'ята детермінанта – *подолання в суспільній свідомості психології поділу людей на "своїх" і "чужих"*. В наші дні спостерігаємо як збулося пророцтво В. Висоцького, який в одній із своїх пісень співав: "И людей будем долго делить на своих и врагов". Одна справа коли людина похилого віку, яка була вихована в дусі тоталітарного режиму, вороже відноситься до якоїсь групи людей, маючи на те певні підстави, а зовсім інша справа, коли чиновник поділяє жителів України на своїх і чужих. Першу позицію треба поважати і зрозуміти, вона має особистий характер, а позиція посадової особи має вплив на позицію підлеглих, тобто суспільний характер, а тому може бути небезпечна, бо веде до посилення розколу України. Треба подолати таку ознаку теперішньої держбюрократії як брутальне ставлення держчиновників до громадських організацій та їх лідерів.

Шоста детермінанта – *створення системи дієвого громадського контролю за діяльністю органів державної влади і держбюрократії*.

Сьома детермінанта – *правовий захист елементів громадянського суспільства*.

Визначені в цій статті детермінанти оптимізації розвитку громадянського суспільства спрямовані на припинення руйнування потенціалу українського соціуму і створення умов для реалізації позитивного потенціалу кожної людини, кожного соціального організму і всього соціуму. Врахування в політиці держави означених детермінант забезпечить оптимальний шлях до вдосконалення людини, громадянського суспільства і держави. Як нагадує мислитель, найважливішою умовою здобуття щастя для будь-якого суспільства є наявність такої форми, такого способу суспільно-політичного устрою, які створюють рівні правові можливості для свободи і самореалізації всіх народів, соціальних груп суспільства і кожної людини окремо, тобто того, що й становить сутність демократії [5, с. 71].

Перспектива подальших наукових досліджень полягає в розробці на основі означених в цій статті підходів рекомендацій щодо розвитку громадянського суспільства до концепції загальнонаціонального розвитку України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Білорус О. Кадри вирішуватимуть усе //Голос України, 9 серпня 2001 року, № 141 (2641). – с. 7.

2. Білорус О., Павловський М. Прийде судний день на кримінальних олігархів // Голос України, 31 січня 2001 року. № 18 (2518). – с. 4.
3. Богословская И. План развития страны: Сокр. версия для индивид. и коллектив. осознания /И. Богословская, И. Дидковский, А. Чалый. – К.: Изд. компания «Воля», 2005. – 212 с.
4. Виступ Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової на представленні в парламенті Щорічної доповіді про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні (6 липня 2005 року) // Голос України, п'ятниця, 22 липня 2005 р., № 133 (3633), с. 6-8.
5. Воловик В. Ілюзії клонованого щастя // Віче. – 2004. - № 9. – с. 68-72.
6. Воловик В. Куда делись классы и классовая борьба? // Верже, № 03 (440), 17января 2002. – с. 13.
7. Гаман М. Часи стагнації чи все-таки поступу? Як привести в дію інноваційний механізм соціально-економічного розвитку // Голос України, 1 серпня 2003 року. № 142 (3142), с. 10.
8. Додонов А.Ф. Особенности политической модернизации в Украине // Нова парадигма: Альманах наукових праць. – Вип. 32. – Запоріжжя, 2003. – с. 6-13.
9. Дробноход Н. Государственный лабиринт для украинского народа. Найдем ли выход? //Зеркало недели, № 16 (441), 26 апреля 2003 г. – с. 20.
10. Литвин В. Перестати говорити неправду, відмовитися від підміни реальної політики масованою пропагандою // Голос України, № 167 (3667), 7 вересня 2005 року, с. 1-2.
11. Мунтян В. Хто кому винен? // Голос України, № 201 (3701), вівторок, 25 жовтня 2005. - с. 3, 17.
12. Павловський М. Псевдореформи – це економічний тероризм проти українського народу // Голос України, 31 жовтня 2003 р., № 206 (3206), с. 8-9.
13. Павловський М. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія). – К.: Техніка. – 312 с.
14. Політичні пастки: особиста думка. Інтерв'ю О. Маслова з українським економістом В. Черванем //Голос України, № 101 (3601), п'ятниця, 3 червня 2005 р. – с. 17.
15. Сіренко В. Питання визріло: Україна потребує націоналізації базових галузей господарства // Голос України, 25 жовтня 2002 р., № 197 (2948). – с. 4-5.
16. Скворець В.О. Історико-філософський аспект дослідження громадянського суспільства //Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя, ЗДІА. Випуск № 17. – 2004. – 243 с. – с. 157-171.
17. Скворець В.О. Проблема генези громадянського суспільства //Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя: 2005, випуск 14. – с.
18. Скворець В.О. Проблема сутності громадянського суспільства // Методологія соціального пізнання: здобутки й проблеми. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 25 травня 2005 року. – Київ-Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 332 с. – с. 225-226.
19. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров; редкол.: А.А. Гусев и др. – Изд. 4-е, М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 1600 с.
20. Юхновський І. Процес пішов... Болонський. А гарантії якості вищої освіти? // Голос України, 30 листопада 2005 р., № 227 (3727). – с. 10-11.

І.Г. ШАВКУН

МЕНЕДЖЕРСЬКІ РІШЕННЯ: СОЦІО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

У сучасних умовах євроінтеграції і глобалізації світових ринків і бізнесу питання прийняття управлінських рішень мають велику важливість. Прийняття ефективних управлінських рішень є найбільш важливим видом діяльності, здійснюваної менеджерами будь-якого рангу, однією з найбільш важливих умов успішного розвитку організації, її виживання у конкурентній боротьбі, успішній адаптації до змін зовнішнього середовища [1].